

kteřá odkazuje na eventualitu korigovat osud jedince i z jiných aspektů. Obvykle se však jedná o volbu jakýmsi způsobem limitovanou (nabídka symbolických předmětů, vhodný výběr kmotrů, přenesení nevhodných vlastností z dárcce na příjemce). Zcela zásadní roli hraje fatalistický pohled na život při získávání partnera. Všechny hlavní složky životního štěstí jsou určeny již na začátku života a v souvislosti s tím se publikace okrajově zabývá i bytostmi prorokujícími novorozenci jeho osud a tradicemi, jež se snaží mu přízeň osudu zajistit.

Druhá část monografie se zaměřuje na poslední výrazný moment v lidském životě – smrt. Podrobně je rozpracovávána personifikovaná podoba smrti (*giltině, mirtis, smertis*), objevující se obvykle jako starší žena, a je zdůrazněn archaický motiv bílé barvy, v litevských lidových představách jen zřídka nahrazovaný černou postavou se srpem či kosou. Analyzovány jsou děje předpovídající jednotlivci jeho odchod z tohoto světa, velká pozornost je věnována spojitosti těchto předpovědí s jednotlivými částmi domu (zdi, trámy, dveře, okna) a s nimi souvisejícími úkony po smrti jeho obyvatele; pozornost se věnuje také živočichům oznamujícím skon, zejména ptákům (vrána, kukačka). V posledním oddílu knihy jsou rozebírány tabuizované činnosti, jejichž vykonáním riskuje člověk život svůj nebo svých blízkých.

Publikace o osudu a smrti v litevském folkloru nabízí systematicky propracovaný a utříbený pohled na danou tematiku v rámci litevské lidové slovesnosti, jež je místy srovnávána s lotyšskými, slovanskými, popřípadě geograficky blízkými ugrofinskými tradicemi. Přes svůj folkloristický charakter přináší práce poznatky interdisciplinárního rozsahu. Význam zvoleného

tématu vynikne obzvláště ve vztahu k měnícím se paradigmátům litevské společnosti, vytlačující smrt do sféry čehosi vzdáleného, ačkoli v hlubším historicko-etnickém povědomí byl onen svět lidským životům blízký a hranice mezi jedním a druhým křehká. Kniha se tak stává cenným materiálem nejen pro zájemce z řad folkloristů, etnologů či religionistů, ale nabízí obecně kulturní vhled do litevské mentality vůbec.

Nad'a Vaverová (FF UK, Praha)

Vratislav Doubek, ČESKÁ POLITIKA A [VÝCHODNÍ] VYSTĚHOVALECTVÍ 1848–1922. Akropolis, Praha 2012, 136 s.–

Vratislav Doubek, specializující se na české a středoevropské myšlení v 19. a 20. století a také na česko-ruské vztahy ve stejném období, je český historik z Ústavu politologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a z Masarykova ústavu Akademie věd České republiky. Uvedený titul navazuje na jeho předchozí publikace spojené s podobným časovým vymezením, *Česká politika a Rusko (1848–1914)* (Academia, Praha 2004), *Cesty na východ: Češi v korespondenci M. F. Rajevského* (Masarykův ústav AV ČR, Praha 2006) a také na publikaci věnující se odkazu prvního československého prezidenta, s názvem *T. G. Masaryk a česká slovanská politika (1882–1910)* (Academia, Praha 1999).

Autor se v recenzovaném titulu věnuje českému vystěhovalectví na východ v 19. století s přesahem do 20. století. Jak je patrné, jedná se o další příspěvek k analýze česko-ruských vztahů v tomto časovém období. Navazuje na dřívější publikační činnost

českých etnologů věnujících se českému vystěholectví do carského Ruska, ať se již jednalo o plánované osídlování Poamuří pomocí druhotné migrace amerických Čechů či o osídlování Kavkazu, Krymu nebo Volyně. Autor tyto analýzy rozšiřuje o migraci v rámci Rakouského císařství (Podkarpátí). Nepřebírá ovšem klasický náhled na vystěholectví, tedy z pohledu samotných aktérů, ale analyzuje vztah mezi politikou a vystěhoaleckým zájmem (s. 13). Zajímá se nejen o plánované či o uskutečněné migrační proudy, ale také o dobová česká, carská a rakouská politická stanoviska, nálady i zákony. Kniha tak obohacuje problematiku o nový rozměr a má potenciál analyzovat dopad vysoké politiky a panslavismu na české vystěholectví na východ.

Autor se nejprve věnuje příčinám a záčátkům moderního vystěholectví v 19. století a poté následují kapitoly o politickém exilu Josefa Václava Friče a o osídleneckých projektech Josefa Cyrila Kampelíka. Uvádí tak dva odlišné postoje českých představitelů – zatímco Josef Václav Frič odešel z politických důvodů za účelem snazší mobilizace českých politických představitelů žijících v Čechách proti Rakouskému císařství, Josef Cyril Kampelík připravoval vystěholectví českých obyvatel ze sociálních důvodů, aby zamezil nuznému životu chudnoucích vrstev. Oba projekty nebyly v dobovém měřítku akceptovatelné. Ačkoliv Vratislav Doubek uvádí dlouhodobý a koncepční zájem Friče a Kampelíka jako jeden z hlavních důvodů pro analýzu jejich postojů (s. 97), uvedenou interpretaci je zároveň polarizuje vůči převládajícímu přesvědčení českých politických představitelů, jak je patrné v kapitole věnované východnímu směru migrace, ve které konkrétně popisuje již zmíněné vystěhoalecké

projekty a hlavně ruský a český postoj a jejich vzájemné nepochopení. Další kapitola zmiňuje náboženské a církevní aspekty vystěholectví a navazuje na zmíněnou publikaci Vratislava Doubka (2006). Sleduje náboženské vztahy katolických Čechů a pravoslavných Rusů a opět uvádí vzájemná nepochopení. Poslední dvě kapitoly jsou kratší analýzou a jsou věnovány proměně vztahu české politiky ke krajanům a k proměně krajanského vědomí od 80. let 19. století do počátku 20. let 20. století. Autor nezřídka dává do kontrastu vystěholectví do Ameriky s vystěholectvím do carského Ruska, a zřejmě i proto je v názvu knihy slovo východní v závorkách. Je pak otázkou, zda není v publikaci neústrojně zařazena kapitola věnující se Josefu Václavu Fričovi a jeho záměru, pokud se navíc jednalo o politickou emigraci na západ a nikoliv o sociálně-ekonomickou migraci, na základě které emigrovali Češi ve 2. polovině 19. století nejčastěji.

V knize se nedozvíme detaily samotného průběhu plánovaného či realizovaného českého vystěholectví do carského Ruska, ať se již jedná o osídlování Poamuří, Kavkazu, nebo třeba o úmysl těžby uhlí v oblasti Uralu spojené s osobou Šimona Dvořáka. Vše uvozují slova Vratislava Doubka: „*Pro tento účel není podstatné, jak skončil projekt osídlení Kavkazu, ani konkrétně Kampelíkovo angažmá. Kampelíkovy aktivity, stejně jako kolonizační projekty se nám staly modelovým příkladem při hodnocení obecnějších politických tendencí.*“ (s. 50) Nicméně o faktografickém průběhu vystěholectví a usazování v cílových oblastech se dozvíme jinde (např. Jaroslav Vaculík, *České menšiny ve světě a v Evropě*. Praha 2009), a tím spíše můžeme pozitivně hodnotit snahu Vratislava Doubka.

Právě zasazení vystěhovaleckých projektů do dobových politických postojů chybělo dosavadním publikacím věnujícím se krajanům. Můžeme se např. dozvědět o setkání nakladatele a publicisty Eduarda Valečky se členy Slovanského dobročinného spolku v Moskvě, na jehož základě sepsal Valečka knihu *Černomořský okruh Kavkazu*, která velmi „lákala“ (Jan Auerhan, *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*. Dr. Antonín Hajn, Praha 1920: 53–54). Význam slova „lákání“ je sice v problematice vystěhovalectví nutný pro ozřejmování *vystěhovalecké horečky* či *řetězové migrace*, ale díky práci Vratislava Doubka lze chápat i další souvislosti. Zatímco většinový český politický zájem se projevoval nacionalistickou rétorikou a odmítáním vystěhovalectví, samotný vystěhovalecký zájem sledoval sociálně-ekonomické uplatnění v nové zemi. Skupinový (politický) a individuální (vystěhovalecký) zájem nebyl jednotný (s. 122). Důležité tak byly spíše Valečkou uvedené výhody pro nové přistěhovalce na Kavkaz, české či ruské zkazky o slovanské jednotě nebyly katalyzátorem pro odchod „uvědomělých panslavistů“.

Poslední dvě kapitoly jsou kratším shrnutím proměny vztahu české politiky ke krajanství i samotného pojetí krajanství přibližně v letech 1880–1922. Krátkost kapitol rámuje Vratislav Doubek tvrzením, že vystěhovalectví z Čech bylo v 80. letech 19. století v poměru k vystěhovalectví z dalších částí Rakousko-Uherska menší (s. 94). Z délky kapitol i analýzy je patrné, že těžiště samotné práce směřuje spíše do let 1848–1880, údobí plánovaných či realizovaných vystěhovaleckých akcí spojených s východním prostorem, než do let 1880–1922, kdy se obecně měnila krajanství identita.

Poslední dvě kapitoly, věnující se rozmezí let 1880–1922, se tak jeví spíše jako dodatek, nikoliv jako podrobný rozbor podobný předcházejícím kapitolám. V samotném závěru jsou tyto dvě kapitoly kladeny do souvislosti s předcházející analýzou. Titul tak ústí v optimistickou kooperaci české, respektive československé politiky a krajanství komunit, tedy skupinového zájmu na obou stranách (s. 122–123).

Celkově kniha interpretací postojů české, carské a rakouské politiky vůči českému vystěhovalectví na východ podává nový pohled na českou emigraci. Vzhledem k zaměření publikace se nedozvíme propracované detaily samotného průběhu vystěhovalectví ve chvíli, kdy např. plánované osídlování Poamurí čeká na detailní zpracování. To však nebylo cílem práce Vratislava Doubka, která přináší inovativní pohled.

Luděk Jirka (FHS UK Praha)

Juraj Buzalka, SLOVENSKÁ IDEOLÓGIA A KRÍZA. ESEJE Z ANTROPOLOGIE POLITIKY. *Kalligram, Bratislava 2012, 199 s.*–

Slovenští kolegové se daleko více zajímají o současné proměny společnosti a kultury, zejména pak té vlastní, než jak je to zvykem na české antropologické a etnologické badatelské scéně. Tento trend lze sledovat přinejmenším již od 90. let minulého století a jako příklady uvést studie Zuzany Beňuškové, Olgy Danglové, Gabriely Kiliánové, Juraje Podoby, Petra Salnera a mnoha dalších slovenských kolegů. Do stejné kategorie patří také Buzalkův text. Je nejen zajímavý, ale i velmi inspirující, a to nejen